

חריזת שיטת רבי יהודה במשניות – דירת קבע בעינן

פורטל הדף היומי למסכת סוכה
הרב יונתן קירש

”סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה,

ורבי יהודה מכשיר”

(משנה, מסכת סוכה דף ב עמוד א)

כבר במשפט הראשון של מסכת סוכה נתקלים במחלוקת בין חכמים לרבי יהודה, לגבי גובה הסוכה המותר. בהמשך המשניות של פרקים א'-ב', העוסקות בהלכות של בניית הסוכה, יש עוד מחלוקות של רבי יהודה בנושא.

השאלה המתבקשת היא: האם יש קשר בין כל המחלוקות? האם יש לרבי יהודה **שיטה עקבית החורזת** את המחלוקות?

איסוף המחלוקות מגלה כי מדובר במחלוקות מרכזיות ביותר, המתפרסות על פני כמחצית מהמשניות¹.

הכל מוביל לשאלה יסודית: האם סוכה היא **”דירת ארעי”** או **”דירת קבע”**?

רשימת משניות: חריזת שיטת רבי יהודה

1. סוכה למעלה מעשרים אמה

אביי מסביר (דף ז עמוד ב), שרבי יהודה מכשיר סוכה שגבוהה למעלה מעשרים אמה, כי הוא סובר ש”סוכה דירת קבע בעינן.

2. סוכה על גבי סוכה

”סוכה על גבי סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה **רבי יהודה אומר אם אין דיורין בעליונה**

התחתונה כשרה”

(משנה, מסכת סוכה דף ט עמוד ב)

בגמרא מבואר (דף י עמוד א'), שמחלוקתם היא במקרה שהסוכה העליונה יכולה להחזיק בקושי, ללא כרים וכסתות. מסביר רש”י (ד”ה ”ומשני איכא בינייהו”):

”דרבנן סברי כיון דיכולה לקבל בדוחק - שם סוכה על העליונה, ומיפסלא התחתונה, ור’ יהודה סבר: **כיון דליכא תשמישא להדיא - לאו שם סוכה עלה דעליונה**”.

לרבי יהודה, כאשר אין זה ”תשמיש להדיא” - כלומר שימוש מרווח ורגיל, אין על זה ”שם סוכה”. גם כאן, אנו רואים בשיטת רבי יהודה את הצורך ואת הדרישה לסוכה בעלת אופי של קבע, יציבות ושימוש מרווח.

3. מסככין בנסרים

”**מסככין בנסרים דברי רבי יהודה** ורבי מאיר אוסר”

(משנה, מסכת סוכה דף יד עמוד א)

מפשט המשנה עולה כי אין לרבי יהודה בעיה שהסכך יהיה דומה לתקרה קבועה של בית. הגמרא (דף יד עמוד א), מצמצמת את המחלוקת ביניהם לנושא של ”גזרת תקרה”. אפשר לומר לפי זה שרבי יהודה פחות חושש מתקרה של בית, כי לשיטתו סוכה אכן צריכה להיות דומה במקצת לבית.

4. תקרה שאין עליה מעזיבה

אדם הרוצה להפוך את תקרת ביתו לסוכה, נחלקו התנאים כיצד להכשירה. בנקודה זו נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בדעת בית הלל:

¹ אביי בגמרא (ז:), מביא עוד שבע דעות של תנאים הסוברים שצריך ”דירת קבע”.

חריזת שיטת רבי יהודה במשניות – דירת קבע בעינן

פורטל הדף היומי למסכת סוכה

הרב יונתן קירש

"תקרה שאין עליה מעזיבה רבי יהודה אומר בית שמאי אומרים מפקפק ונוטל אחת מבינתים ובית הלל אומרים מפקפק או נוטל אחת מבינתים רבי מאיר אומר נוטל אחת מבינתים ואינו מפקפק".
(משנה, מסכת סוכה, דף טו' עמוד א')

רואים שרבי יהודה מיקל יותר בשיטת בית הלל: מספיק לפקפק או ליטול אחת מבינתים. אפשר לומר שלרבי יהודה, "קל" יותר להכשיר בית להיות כסוכה. המעשה הנדרש הוא מינימלי, ונועד רק להוכיח שהתקרה הוסבה לשם סוכה, או במילים אחרות יש צורך במעשה.

5. הישן תחת המיטה

המשנה עוסקת במי שישן מתחת למיטה בסוכה:

"הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו
אמר רבי יהודה נוהגין היינו שהיינו יושנים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר".
(משנה, מסכת סוכה דף כ עמוד ב)

הגמרא (דף כא עמוד ב) בהסבר השני למחלוקת, מבארת שהמחלוקת הוא כיצד להתייחס לאוהל שהוא בתוך אוהל אחר:

"...ואי בעית אימא רבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן והוה ליה מטה דירת עראי וסוכה אהל קבע ולא אתי אהל עראי ומבטל אהל קבע".

לפי רבי יהודה, הסוכה מוגדרת כ"דירת קבע". המיטה מוגדרת כ"אהל ארעי". אף על פי שמבחינה טכנית ועובדתית, הישן מתחת למיטה אינו בא במגע ישיר עם הסכך של הסוכה, בכל זאת מבחינת ההגדרה ההלכתית המיטה אינה מהווה חציצה, שכן אין בכוחה ("אהל ארעי") לבטל את ההגדרה הרחבה יותר של הסוכה ("דירת קבע").
זוהי דוגמה נוספת לביטוי העקביות של שיטת רבי יהודה.

6. סומך סוכתו בכרעי המיטה

המקרה הבא עוסק בסוכה הנשענת על כרעי מיטה:

"הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה רבי יהודה אומר אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה".
(משנה, מסכת סוכה דף כא עמוד ב)

גם כאן, רבי יהודה דורש סוכה חזקה ויציבה. הגמרא (דף כא עמוד ב), מביאה שני טעמים לשיטת רבי יהודה: חוסר קביעות, או העמדת הסוכה על דבר המקבל טומאה:

"מאי טעמא דרבי יהודה פליגי בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל חד אמר מפני שאין לה קבע וחד אמר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה.
רש"י: ואיבעית אימא - לר' יהודה מטה אהל היא, אלא היינו טעמא דשרי - משום דסוכה אהל קבוע הוא."

7. סוכה על גבי בהמה

במשנה מובא דין סוכה על גבי גמל:

"העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה כשרה ועולין לה ביום טוב בראש האילן או על גבי גמל כשרה ואין עולין לה ביום טוב"
(משנה, סוכה דף כב עמוד ב)

חריזת שיטת רבי יהודה במשניות – דירת קבע בעינן

פורטל הדף היומי למסכת סוכה

הרב יונתן קירש

הגמרא (דף כג עמוד א), מבארת שהמשנה שנויה כשיטת רבי מאיר, ואילו לדעת רבי יהודה סוכה זו פסולה. שכן רבי יהודה דורש "סוכה הראויה לשבעה":

"או על גבי גמל כו', מתניתין מני רבי מאיר היא דתניא **העושה סוכתו על גבי בהמה** רבי מאיר מכשיר **ורבי יהודה פוסל מאי טעמא דרבי יהודה** אמר קרא חג הסכת תעשה לך שבעת ימים **סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה סוכה שאינה ראויה לשבעה לא שמה סוכה**".

נראה כי דרישה זו תואמת את שיטתו העקבית, לפיה "סוכה דירת קבע בעינן"².

8. סוכת החג לעניין: מעשרות, מזוזה, ועירוב

המשנה במסכת מעשרות (פרק ג, משנה ז), מביאה מחלוקת חכמים ורבי יהודה לגבי דין סוכת החג בחג הסוכות:

"...סוכת החג בחג **רבי יהודה מחייב** וחכמים פוטרין".
(מסכת מעשרות פרק ג משנה ז)

הגמרא (יומא, דף י.). תולה את דעת רבי יהודה בשיטתו ש"סוכה דירת קבע בעינן":

"רבי יהודה לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן ומיחייבא במזוזה ורבנן לטעמייהו דאמרי סוכה דירת עראי בעינן ולא מיחייבא במזוזה...".

מסקנה

שיטת רבי יהודה היא שיטה עקבית ומרכזית במסכת סוכה. השאלה הגדולה האם סוכה היא דירת ארעי או דירת קבע, חורזת משניות רבות במסכת. מסתבר שזו שאלה מהותית הנוגעת לטעמה של מצוות הסוכה ולמשמעותה.

² ראה תוסי' (ד"ה שאין לה קבע) שזה לא בדיוק אותו הסיבה. ונלענ"ד, שכאשר רואים את המכלול, הטעמים מספיק דומים בשביל לחרוז את שיטתו הכללית.